

ФОНОЛОГІЧНА ІКОНІЧНІСТЬ У ФРАНЦУЗЬКИХ МІНІМАЛІСТИЧНИХ ХУДОЖНІХ ТЕКСТАХ

Дегтярьова Є.О.

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
degtereva@bigmir.net*

The paper is focused on the study of phonological iconicity of the French minimalist prose. The author analyses direct and indirect phonological iconicity as a means of enhancing the expressiveness of literary text. The research has been made on the basis of the French minimalist novels of C. Gailly «Dernier amour».

Key words: *alliteration, assonance, French minimalist novel, phonological iconicity, synaesthesia.*

У художніх текстах мовна іконічність «працює» як засіб передачі художнього замислу автора. Суть феномена полягає у тому, що існує певна, перцептивна або досвідна, система додаткового іконічного кодування мовного знака, на якій ґрунтується іконічність художня, створена автором для того, щоб передати читачеві власне бачення світу [1, с. 66].

Реалізація іконічності у французьких мінімалістичних романах відбувається на різних рівнях: рівні графеми, фонетичному, лексичному, синтаксичному рівнях. Фонологічна іконічність реалізується на фонетичному рівні тексту і полягає у встановленні зв'язку між звучанням лексичної одиниці або ж комплексу слів, та відповідним їм референтом [там само, с. 106]. Актуальність нашого дослідження зумовлюється тим, що саме цей вид іконічності традиційно є одним з найбільш досліджуваних, що підтверджується виокремленням фоносемантичного напрямку у лінгвістиці [2–4 та ін.].

Фонологічна іконічність поділяється на два типи – пряму, таку, що її референтом є акустичний сигнал, та непряму, де зв'язок між позначуваним і позначальним носить символічний, метафоричний характер [8, с. 108]. Обидва різновиди фонологічної іконічності присутні у французьких мінімалістичних творах.

Аналітичний огляд матеріалу демонструє, що фонічна організація тексту займає важливе місце серед засобів створення експресії у французькій мінімалістичній прозі. Вибудування автором художнього образу стає можливим за умови взаємодії інтелектуального (свідомого) та емоційного (підсвідомого) компонентів [1, с. 107]. Іконічність, у такий спосіб, виступає

засобом кодування, компресії поетичної інформації, яка означає розширення плану позначуваного за збереження обсягу плану позначального [7, с. 75] у французьких мінімалістичних романах.

Розглянемо приклади реалізації прямої і непрямой фонологічної іконічності за допомогою алітераційно-асонансних ефектів на прикладі роману К. Гайї «Dernier amour»:

La mer c'est l'océan qu'on entend maintenant. En plein puissance sonore. La violence de la lumière ne fait que rendre ce vacarme encore plus assourdissant. Non, ça n'est pas du vacarme. Et ça n'est pas assourdissant. C'est le bruit des vagues à marée haute. De hautes vagues grossies par le vent. Elles se laissent tomber. Choir pour ce qu'elles sont. Gros paquets de mer. Sans élégance elles s'écrasent sur le sable. Rien d'anormal. Ce sont les sens de Paul. Devenus trop sensibles. Surtout l'ouïe et la vue. Ses yeux viennent de subir les éclairs du soleil. De plein fouet. Il est de face à cette heure-ci. Dès qu'il a ouvert porte-fenêtre. Mais alors l'air de la mer, du large. L'odeur, la tiédeur forte, fraîche. Quel plaisir de respirer un air comme ça. Qui vous rappelle quel plaisir de respirer. De voir aussi c'est un plaisir. Les couleurs de la plage [10, с. 58–59].

Атмосфера морського узбережжя, що впливає на емоційний стан героя, передається як на лексико-семантичному рівні (*la mer; la violence de la lumière; de hautes vagues grossies par le vent; gros paquets de mer; elles s'écrasent sur le sable; les éclairs du soleil; l'air de la mer, du large; l'odeur, la tiédeur forte, fraîche; les couleurs de la plage*), так і шляхом поетичної компресії, прямого і непрямого іконічного кодування інформації.

У наведеному уривку звуку моря («море – це океан, який тепер чути»; «у повну силу звуку»; «ще більш оглушливий гуркіт»; «шум хвиль припливу») семантично реалізовані такими лексичними одиницями, як *sonore, vacarme, assourdissant, bruit*. Іконічно ж вони відображені за допомогою алітераційно-асонансного ефекту, що полягає у повторі фонічних структур, де центральними є назальний звук [ã]: *océan – entend – maintenant – en – puissance – violence – rendre – encore – assourdissant – vent – sans – sens – sensibles* та вібрант [r]: *mer – sonore – lumière – rendre – vacarme – encore – assourdissant – bruit – marée – grossies – par – choir – pour – gros – s'écrasent – sur – rien – anormal – trop – surtout*.

напружену фоносемантику [r] значною мірою зумовлюють його природні акустичні властивості – звучність як сонорного (тон переважає над шумом), артикуляторна напруженість як вібранта тощо. Така потенційна

активність цього звука використовується автором як оптимальний засіб увиразнення картин бушування природної стихії (рвучкого вітру, ревіння моря). Текстовий уривок, який повідомляє читачеві змістову інформацію, формально імітує та дублює власне семантичне наповнення, пряме іконічне кодування сприяє переведенню тексту в аудіальну площину.

На відміну від прямої іконічності, де зв'язок між звуками базується на відносно прямій акустичній відповідності, референтом непрямої виявляються різноманітні явища не акустичного порядку, як, наприклад, відчуття, рух, розмір, колір, почуття [9, с. 60]. Зв'язок між позначальним та позначуваним у такому випадку визначається як непрямий або метафоричний [8, с. 108]. Непряма іконічність пов'язана з явищем словесно-поетичної синестезії, що є вербальним засобом відображення нейропсихофізіологічного феномена синестезії [5, с. 138]. Синестезія є взаємодією, злиттям якостей різних сфер чуттєвого досвіду, різномодальних відчуттів [6, с. 184]. Модальність відчуття означає віднесеність його до тієї чи тієї сенсорної системи: зорової, слухової, смакової, одоративної, тактильної.

У наведеному уривку непряма фонологічна іконічність є засобом передачі візуальних (*la violence de la lumière; de hautes vagues grossies par le vent; gros paquets de mer; ses yeux viennent de subir les éclairs du soleil; les couleurs de la plage*) слухових (*la mer c'est l'océan qu'on entend maintenant. En plein puissance sonore; ce vacarme encore plus assourdissant; le bruit des vagues à marée haute*) та ольфактивних образів (*l'air de la mer, du large. L'odeur, la tiédeur forte, fraîche*) через звукозображувальні фонічні структури *br, cr, fr, dr, gr, tr-rt, rm eur, ir, oir*, які входять до складу самих лексем та підсилюються завдяки алітерації *bruit – s'écra-sent – fraîche – rendre – grossies – gros; trop – forte – porte-fenê-tre – sur-tout; vacar-me – anor-mal; odeur – tiédeur – cou-leurs; subir – plaisir; choir – voir*.

Рвучкість, нестримність розбурханої стихії, увиразнена за рахунок насичення тексту словами із домінуванням [r], відчувається майже фізично. Такий стилістичний ефект ілюзії реального слухового, візуального та одоративного сприйняття підсилює семантику енергії, дієвості, радості героя, змученого хворобою, але не позбавленого бажання боротися і жити (*Quel plaisir de respirer un air comme ça. Qui vous rappelle quel plaisir de respirer. De voir aussi c'est un plaisir*). Мовно-образне, в тому числі і звукове, наповнення тексту цілковито скероване на максимально рельєфне зображення задуманого автором епізоду.

Отже, пряма і непряма фонологічна іконічність застосовується у французьких мінімалістичних романах для увиразнення мотивів та образів, підсилення експресивності, максимального підкреслення стилістичного значення стрижневих лексем, увиразнення художнього смислу емоційної атмосфери та ритмо-інтонаційного малюнка тексту в цілому.

Література

1. Бондаренко В. С. Лінгвокогнітивні особливості орнаментального тексту (на матеріалі франкомовної сучасної художньої прози Магрибського ареалу) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.05. Київ, 2012. 272 с.
2. Воронин С. В. Основы фоносемантики : монография. 2-е изд. Москва : ЛЕНАНД, 2009. 248 с.
3. Калита А. А. Фоносемантика у загальній системі фоносемантичного знання. Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. 1998. Серія 8 : Мовознавство. № 1. С. 130–135.
4. Левицкий В. В. Звуковой символизм : мифы и реальность. Черновцы : Изд-во Черновец. нац. ун-та, 2009. 263 с.
5. Редька І. А. Сенсорна тривимірність словесно-поетичної синестезії. Вісник Житомирського держ. ун-ту. Серія філологічні науки. 2010. Вип. 51. С. 138–142.
6. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. Санкт-Петербург : Питер, 2000. 720 с.
7. Тарасова О. А. Фоносемантична основа компресії поетичної інформації. Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка. 2011. № 9 (220). С. 74–84.
8. Cuypere L. Limiting the iconic : from the metatheoretical foundations to the creative possibilities of iconicity in language. Amsterdam; Philadelphia : John Benjamins, 2008. 251 p.
9. Masuda K. The physical basis for phonological iconicity. Insistent images : iconicity in language and literature / ed. by E. Tabakowska, C. Ljungberg, O. Fisher. Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins B. V., 2007. Vol. 5. P. 57–72.
10. Gailly C. Dernier amour. Paris : Ed. de Minuit, 2013. 128 p.